

"Mazaizsargātas sabiedrības grupas interešu aizstāvība, veidojot valsts atbalsta sistēmu: Rīcības plāns 2022. – 2025. gadam nepilngadīgo grūtnieču atbalstam Latvijā"

Rīcības plāns 2022. – 2025.gadam.

Sabiedrības integrācijas fonda projekts "Latvijas valsts budžeta finansētās programmas "NVO fonds" projektu "Mazaizsargātas sabiedrības grupas interešu aizstāvība, veidojot valsts atbalsta sistēmu: Rīcības plāns 2022. – 2025. gadam nepilngadīgo grūtnieču atbalstam Latvijā" tiek finansēts no Kultūras ministrijas piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem.

Kultūras ministrija

Sabiedrības integrācijas
fonds

Saturs

Esošā situācijas apraksts.....	3
Rīcības plāna izstrāde.....	7
Organizētās diskusijas/domnīcas un to tēmas:.....	7
Diskusiju dalībnieki:.....	7
Rīcības plāns 2022. – 2025.gadam.....	9

Esošā situācijas apraksts.

Lai gan pēdējos gadu desmitos labklājības līmenis Latvijā ir būtiski audzis un informācijas pieejamība ir šķietami visaptveroša, situācija, kad jauniešiem, kuri vēl nav sasnieguši pilngadību dzimst bērni, aizvien nav retums. Šī sabiedrības daļa mūsu valstī ir ilgstoši ignorēta, atstājot nepilngadīgās māmiņas likteņa un nezināšanas varā, kā arī bez atbalsta, kas palīdzētu jaunajām māmiņām gan tikt galā ar jaunajiem pienākumiem, gan veltīt laiku arī savai izglītībai. Jaunās māmiņas saskaras ar vairākām problēmām – viena no tām ir sabiedrības nosodījums un nelabvēlīgā attieksme, kas smagi iedragā jauno meiteņu pašapziņu. Dažādu iemeslu dēļ nepilngadīgās māmiņas bieži nesaņem bērnu tēvu un vecāku atbalstu, tādēļ liela daļa gadus jaunu māmiņu ir spiestas audzināt mazuli vienas. Bieži vien grūtniecība aprauj izglītības gaitas, un tikai retā meitene pēc mazuļa piedzimšanas turpina mācības. Nereti ļoti slikta ir arī finansiālā situācija, kuras iespaidā liela daļa nepilngadīgo grūtnieču burtiski paliek “uz ielas” vai meklē krīzes centru palīdzību.

Daži no galvenajiem cēloņiem pusaudžu grūtniecībai ir zināšanu trūkums par reproduktīvo veselību, nelabvēlīgi ģimenes apstākļi, vecāku atbalsta trūkums, kā, piemēram, vide, kur nereti regulāra alkohola lietošana ir svarīgāka par atvasēm. Tas veicina jauniešu klaiņošanu, pāragru alkohola lietošanu un stāšanos pāragrās, nedrošās seksuālās attiecībās. Nereti meitenes (nepilngadīgās grūtnieces) nāk no bērnnamam, internātskolām, sociālā riska ģimenēm, kur ir emocionāla atbalsta nepietiekamība un meitenes mīlestību meklē arvien agrākos vecumu posmos. Grūtniecība meitenēm šķiet kā glābiņš, cerība, ka viņas kādam būs vajadzīgas. Jaunajām māmiņām trūkst gan elementāru zināšanu par cilvēka fizioloģiju, gan par ģimenes plānošanas metodēm.

2022.gadā (aprīlis – jūnijs), Bērnu slimnīcas fonds, sadarbībā ar asociētu profesori Andu Ķīvīti – Urtāni (RSU) veica kvalitatīvo pētījumu par nepilngadīgajām grūtniecēm (turpmāk – Kvalitatīvais pētījums), kā ietvaros tika veiktas padziļinātās intervijas ar nozares profesionāļiem (*sociālajiem* darbiniekiem, audžuvecākiem, ārstu-ginekologu, vecmāti, bāriņtiesas pārstāvi u.c.) un sievietēm, kurām ir grūtniecības (un dzemdību) pieredze līdz pilngadības sasniegšanai. Arī interviju konspekti apliecina augstākminētos iemeslus pusaudžu grūtniecībai.

..pietrūkst tās mīlestības, nu viena galvenā lieta, mīlestības meklējumi, reāli mīlestības meklējumi... viņiem liekas, ka tas ir tas veids kādā viņas mīl tās meitenes arī, un izsist to no viņu galviņām ir ļoti grūti, un tad viņas stājas tajās agrīnajās seksuālajās attiecībās, viņiem liekas, ka tādā veidā viņus mīlēs. Nu lūk, tādu mierinājumu viņas meklē. (Eksperts Nr. 3)¹

Es domāju, ka skolās varbūt varētu celt to tēmu vairāk, runāt par to, stāstīt pēc pieredzēm, ka lūk, no vienas reizes var būt šitā. (Sieviete Nr. 4)²

Kā liecina statistikas dati, Latvijā 2021. gadā mammām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem, ir dzimis 101 mazulis. Lai arī pēdējo desmit gadu laikā šādu dzemdību skaits ir mazinājies, tomēr saskaņā ar Apvienoto Nāciju Starptautiskā Bērnu fonda (UNICEF) datiem³, šis rādītājs joprojām ir viens no augstākajiem rādītājiem Eiropas Savienības valstu vidū.

“Tīņu vecuma meitenēm var un arī iestājas grūtniecība. Jauna meitene, kurai iestājusies grūtniecība, pārdzīvo bailes, apmulsumu, vainas apziņu, norobežojas no cilvēkiem. Ļoti svarīga ir konsultanta palīdzība, lai

¹ Padziļinātās intervijas ar nozares profesionāļiem, A.Ķīvīte-Urtāne (2022)

² Padziļinātās intervijas ar sievietēm, kurām ir grūtniecības (un dzemdību) pieredze līdz pilngadības sasniegšanai, A.Ķīvīte-Urtāne (2022)

³ UNICEF, Early childbearing, <https://data.unicef.org/topic/child-health/adolescent-health/> (skatīts 20.04.2022)

izlemtu – turpināt vai pārtraukt grūtniecību. Tas ir ļoti svarīgs lēmums, varbūt pat visvarīgākais, kāds viņai jebkad savā dzīvē būs jāpieņem.”⁴

Mediķi ir satraukušies par pusaudžu grūtniecību, saslimšanu ar seksuāli transmisīvajām slimībām, grūtniecības pārtraukšanas gadījumiem – viss liecina, ka jauniešiem trūkst zināšanu, bet sabiedrība neprot tās jauniešiem sniegt. Problēma būtu jārisina valstiskā līmenī, iesaistot skolas, sabiedriskās organizācijas, atbildīgās institūcijas (sociālie dienesti, bāriņtiesas, pašvaldības) un ģimenes.⁵

Latvijā, kas ir ceļā uz labklājības valsts izveidi, būtiska nozīme ir gan ģimeni atbalstošai nodokļu un pabalstu sistēmai, gan arī atbalsta sistēmai kopumā, kas samazina bērnu aprūpes tiešās izmaksas un palīdz vecākiem gādāt par bērnu un ģimenes dzīves kvalitāti. Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam, rīcības virzienos noteikts par valsts apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošanu, pilnveidojot esošos pakalpojumus un attīstot jaunus, tai skaitā prioritāri mātes un bērna veselības aprūpes jomā.⁶

Īpaši grūti klājās nepilngadīgajām grūtniecēm no sociālā riska grupām – apzinoties situācijas smagumu, viņas nereti meklē palīdzību pašvaldību sociālajos dienestos, tostarp lūdzot sociālajiem darbiniekiem pabalstu grūtniecības pārtraukšanai. Diemžēl, lūkojoties nākotnē, jāsecina, ka šāda tendence saglabāsies, ja vien skolās netiks pievērsta lielāka uzmanība zināšanām par jaunieša ķermeni un attiecībām.⁷ Nepilngadīgām māmiņām ir ļoti nepieciešams atbalsts, kas bieži vien nav pieejams. Jaunajai māmiņai nepieciešams apmierināt ne tikai savas vajadzības, bet arī viņai jārisina daudz samilzušu problēmu: izglītības turpināšana, dzīves apstākļu sakārtošana, piedzimstot bērniņam, bērna primāro vajadzību nodrošināšana, attiecības ar bērna tēvu utml. Saskaņoties ar mātes grūtibām, konfliktiem ar vecākiem, sabiedrības nospiestību un, iespējams, izbeidzot attiecības ar jauno tēvu, jaunajai māmiņai rodas nestabila psihe, kā rezultātā meitene var kļūt agresīva, stresa nomākta, kas savukārt ietekmē bērnu. Šīs un vēl daudzas no problēmām, ar kurām jāskaras jaunajai māmiņai, apvienojoties ar atbalsta trūkumu no ģimenes vai valsts, veicina narkotiku atkarību, alkoholismu, cietsirdīgu izturēšanos pret bērnu. Šādās reizēs iesaistās sociālais dienests un bāriņtiesa, kuri, redzot, ka jaunā māmiņa netiek gala ar bērna atbilstošas dzīves kvalitātes nodrošināšanu, ir spiesti atņemt bērnu, kurš uz laiku nonāk vai nu audžuģimenē, vai bērnunamā, kur problēmas turpinās, jo iespējams, bērnam būs pamatotība agrā vecuma posmā radīt pēcnācējus. Ja nepilngadīgā grūtniece pati nejūtas droša par savu nākotni un baidās uzņemties atbildību par bērnu audzināšanu, tad nereti jaunās māmiņas atsakās no savu bērnu aprūpes tiesībām, tādējādi sociālo problēmu loks tikai paplašinās un tieši tādēļ jaunajām māmiņām ir nepieciešams valsts garantēts atbalsts, atbalsta sistēma un dažāda veida atbalstoša informācija (bērnu aprūpe, psihologa atbalsts, mediķu ieteikumi, pieredzes apmaiņa u.c.). Šāds atbalsts arī palīdzētu sasniegt rezultatīvo rādītāju: Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto cilvēku skaita samazinājums, kurš ir atrodams “Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021. – 2027. gadam”.⁸

Tā kā gadu no gada nepilngadīgo grūtnieču statistika īpaši nesamazinās un, arī demogrāfijas aspektā, Latvijā bērni dzimst arvien mazāk, tad ļoti būtiski ir ne tikai uzlabot jauniešu vispārēju izglītošanos par savu veselību (zināšanas par cilvēka ķermeni, reproduktīvo dzīvi u.c.), bet arī sniegt palīdzību tām nepilngadīgajām meitenēm, kuras ir nonākušas “jaunās māmiņas” statusā. Neapšaubāmi valstij būtu jāsniedz atbalsta

⁴ Deinova, Š. “Kā pārdzīvot jūsu bērna tīņa gadus” (1996)

⁵ <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/jauniesu-zinasanas-par-seksualitati-pasliktnas-sabiedriba-nav-gatava-palidzet.a289490/>

⁶ https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf

⁷ <https://ir.lv/2017/11/13/skaudra-realistate-joprojam-berniem-dzimst-berni-ka-rikoties/>

⁸ <https://www.lm.gov.lv/lv/latvijas-politikas-planosanas-dokumenti>

mehānisms, kā palīdzēt nepilngadīgajām māmiņām, jo ik katrs bērns un veselās, stiprās ģimenes ir Latvijas nākotne.

Garantēts valsts atbalsts būtiski atvieglo nepilngadīgo grūtnieču ikdienu, lai pielāgotos katrai dzīves situācijai un izveidotu pēc iespējas labākus dzīves apstākļus sev un savam bērnam. To arī parāda interviju konspekti no Kvalitatīvā pētījuma:

Neizpratne, varbūt varētu teikt, ka algoritms nav izstrādāts uz šo. Tā rīcība, tā tad, ja gadās, tā tad ko mēs darām. (Eksperts Nr. 3)⁹

..būt blakus, lai tā piesaiste nepārtrūkst ar to bērnu un pēc tam, kad viņa jau ir gatava, viņa var par to bērnu rūpēties, nevis nocērt, atņemt un tinies. Un tas nav pareizi, tas nav pareizi. Jo, pirmkārt, tā ir ļoti liela trauma viņai un otrs, vairs jau nav garantijas, ka viņa par tiem pārējiem rūpēsies... man atņems, sievietei kā mātei, kaut arī viņa ir mazgadīga meitene, viņai ir iesists kārtīgs robs domāšanā, tā mātes funkcija ir agrīna, bet viņa netiek nostiprināta, viņa vienkārši tiek norauta. Diezgan nežēlīgi es gribu teikt. (Eksperts Nr. 3)¹⁰

Jā, grūtniecības laikā... bija tāda iekšēja panika, ka nezināju, kā būs, ko darīt... Nu grūtniecības laikā nebija sūdzīgi, bet pēc dzemdībām, godīgi sakot, es pat tiku psihiatriskajā slimnīcā gadu vēlāk. Jo man bija nedaudz nervu sabrukums, jā... es teiktu, ka psiholoģiskā palīdzība bija tas, kas pietrūka... man likās, ka pilnīga bezizeja vienā brīdī. Bija daudz kas uzkritis uz pleciem, gan mācības, gan bērns, gan mājās. (Sieviete Nr. 4)¹¹

Kā neatņemama sastāvdaļa nepilngadīgo grūtnieču jautājumu risināšanā ir sabiedrības izglītošana un izpratnes radīšana par šo jauno māmiņu iekļaušanos demokrātiskā sabiedrībā. Diemžēl sabiedrība nepilngadīgo meiteņu grūtniecību uztver negatīvi. Iespējams, ka ne īpaši pozitīvā attieksme pret grūtniecību jaunā vecumā ir saglabājusies no padomju laikiem, kad nosodoša attieksme pret nepilngadīgām māmiņām bija norma un ikdiena.

..es sāku izjust uz ielām, ka cilvēki ir diezgan nosodoši. Īsti neuztver nopietni mani. Tas tādu trauksmi taīsa... Varbūt pat joprojām pat izjūtu, kad laukumiņos ejam. Bet es cenšos neņemt to pie sirds. (Sieviete Nr. 4)¹²

Sabiedrība nemaz nezina, ar ko jaunā meitene saskārusies, un varbūt bērniņš ieņemts izvarošanas rezultātā un, esot pret abortu, meitene nolēmusi dot tam dzīvību. Kritika un elastības trūkums bieži vien raksturo sabiedrības attieksmi. Sabiedrība ar grūtībām pieņem citādo, bieži pavada neizpratne, ka viss nenotiek pēc plāna un kā šķietami būtu pareizi. Vērtējums, kas balstīts tikai uz acīmredzamo var būt maldīgs – redzam bērnu, kuram ir bērns, un ar to pietiek pamatīgai kritikas devai. Bērni ir mūsu nākotne, kuri izaugs un piedalīsies valsts veidošanā, iesaistīsies ekonomiskajā dzīvē ar savu pienesumu, strādājot un maksājot nodokļus. Visai sabiedrībai būs labāk, ja šie bērniņi būs veseli, un māmiņas varēs nostāties pašas uz savām kājām.¹³

Latvijas nacionālajā attīstības plānā 2021 – 2027, rīcības virziena “Psiholoģiskā un emocionālā labklājība” ir norādīts, ka ciešās un emocionāli tuvas vecāku un bērnu attiecības ir neaizstājams kapitāls, kas dod pamatu ticībai sev un līdzcilvēkiem, apmierinātībai ar dzīvi, sekmē sasniegumus skolā un darbā, mazina nabadzības un nevienlīdzības riskus, kā arī samazina noziedzības un deviantas uzvedības veidošanās iespēju. Taču ne vienmēr prasme rūpēties par bērnu tiek nodota no paaudzes paaudzē, ne vienmēr vecāki zina, kā

⁹ Padziļinātas intervijas ar nozares profesionāļiem, A.Ķīvīte-Urtāne (2022)

¹⁰ Padziļinātas intervijas ar nozares profesionāļiem, A.Ķīvīte-Urtāne (2022)

¹¹ Padziļinātas intervijas ar sievietēm, kurām ir grūtniecības (un dzemdību) pieredze līdz pilngadības sasniegšanai, A.Ķīvīte-Urtāne (2022)

¹² Padziļinātas intervijas ar sievietēm, kurām ir grūtniecības (un dzemdību) pieredze līdz pilngadības sasniegšanai, A.Ķīvīte-Urtāne (2022)

¹³ <https://new.diena.lv/raksts/viedokli/latvija/nepilngadigo-maminu-skaudra-realitate-14201898>

rīkoties sarežģītākās situācijās, kas saistītas ar bērnu audzināšanu. Lai veidotu laimīgu, par sevi pārliecinātu un veiksmīgu nākamo paaudzi, nepieciešams atbalsts vecāku prasmju pilnveidei, kā arī nodrošināms visaptverošs, integrēts, uz indivīda vajadzībām orientēts profilakses aktivitāšu kopums bērnu emocionālajai attīstībai un psihisko traucējumu veidošanās risku mazināšanai.¹⁴ Tāpat arī rīcības virziena uzdevumos ir norādīti tādi uzdevumi kā atbalsts vecāku prasmju pilnveidošanai, kas arī sasaucas ar nepieciešamību veidot atbalsta sistēmu nepilngadīgajām grūtniecēm.

Tāpat arī šajā rīcības virzienā ir norādīts uzdevums uzlabot psiholoģisko un emocionālo veselību, seksuālās un reproduktīvās veselības stiprināšana sabiedrībā un infekciju slimību izplatības risku mazināšana, kurā viens no indikatoriem ir norādīts nepilngadīgo grūtnieču skaits, kas norāda uz to, ka ir arī svarīgi strādāt preventīvi (izglītojot jauniešus par reproduktīvo veselību).

Bērnu slimnīcas fonds ikdienu cieši sadarbojas ar Bērnu klīniskās universitātes slimnīcu (BKUS) un pēc slimnīcas datiem, pēdējo trīs gadu laikā, tur vien vērsušās vairāk nekā 40 nepilngadīgās grūtnieces.

Šobrīd Latvijā nav pieejama sistemātiska, valsts organizēta un finansēta atbalsta sistēma nepilngadīgām grūtniecēm, līdz ar to šīs nepilngadīgās grūtnieces ir pilnībā atkarīgas no viņu ģimenes finansiālajām iespējām vai ir spiestas lūgt palīdzību sabiedrībai (sociālajiem dienestiem, nevalstiskām organizācijām, līdzcilvēkiem). Bērnu slimnīcas fonds ir realizējis nepilngadīgo grūtnieču programmu, kā ietvaros 2018. gadā tika sniegts atbalsts 7 nepilngadīgām grūtniecēm, kuras bija Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas Ginekoloģijas nodaļas uzskaitē. Projekta ietvaros grūtniecēm tika piesaistīti apmācīti mentori, kuri nodrošināja meitenēm nepieciešamo cieņpilno klātbūtni un komunikāciju (atgādinājums par konsultāciju, analīžu laikiem un datumiem; atbalsta sarunas un problēmu noskaidrošanu utt., kā arī visbiežāk realitātē bija jauno māmiņu uzticamības personas un emocionālais atbalsts). Bērnu slimnīcas fonds, sadarbībā ar Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas Ginekoloģijas nodaļu, vēl joprojām sniedz atbalstu nepilngadīgajām grūtniecēm, nodrošinot ar nepieciešamajiem medikamentiem, uztura bagātinātājiem utt. Tāpēc arī no savas pieredzes, Bērnu slimnīcas fonds uzskata, ka ir ļoti svarīgi sniegt atbalstu mazaizsargātajai grupai – nepilngadīgajām grūtniecēm.

¹⁴ https://pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf

Rīcības plāna izstrāde.

No 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 31.oktobrim, Bērnu slimnīcas fonds realizēja Sabiedrības integrācijas fonda (SIF) projektu "Mazaizsargātās sabiedrības grupas interešu aizstāvība, veidojot valsts atbalsta sistēmu: Rīcības plāns 2022. – 2025. gadam nepilngadīgo grūtnieču atbalstam Latvijā".

Projekta ietvaros, sadarbībā ar Rīgas Stradiņa universitātes (RSU) asociētu profesori un Sabiedrības veselības institūta direktori Andu Ķīvīti – Urtāni, veica pētījumu par sievietēm, kuras iznēsājušas un dzemdējušas bērnus vēl pirms pilngadības sasniegšanai. Pētījuma ietvaros tika veiktas padziļinātās intervijas gan ar sešām sievietēm, kuras pēdējo gadu laikā kļuvušas par nepilngadīgām māmiņām, gan 11 dažādu nozaru ekspertiem, kuri ar šādām sievietēm strādā. Šis ir pirmais šāda veida pētījums Latvijā, kurš sniedz ieskatu gan apstākļos, kādos nepilngadīgās meitenes atrodas grūtniecības laikā un pēc dzemdībām, gan jauno māmiņu un speciālistu novērojumi par atbalsta sistēmas trūkumiem. Ar pilniem pētījuma rezultātiem var iepazīties [šeit](#).

Tāpat projekta ietvaros tika organizētas sešas diskusijas/domnīcas, kurās piedalījās gan atbildīgās ministrijas, gan citas institūcijas un nevalstiskās organizācijas, kas ikdienā saskaras ar sievietēm, kurām ir grūtniecības un dzemdību pieredze līdz 18 gadu vecumam.

Organizētās diskusijas/domnīcas un to tēmas:

1. Diskusija: *Esošās situācijas skaidrojums nepilngadīgo jauniešu grūtniecības jomā.*
2. Diskusija: *"Kvalitatīvā pētījuma par nepilngadīgām grūtniecēm prezentācija" (Anda Ķīvīte – Urtāne, RSU).*
3. Diskusija: *Rīcības programma 2022.-2025. gadam.*
4. Diskusija: *Citu valstu pieredze un labās prakses piemēri sociālā atbalsta sniegšanā.*
5. Diskusija:
 - *PEP mammu pieredze darbā ar nepilngadīgām grūtniecēm. Programma "Piedzimstot bērniņam" (SOS bērnu ciematu asociācijas "Piedzimstot bērniņam" programmas vadītāja Ramona Treilona);*
 - *Tēva loma/iesaiste bērna audzināšanā.*
6. Diskusija:
 - *Citu valstu pieredze un labā prakse prevencijas un medicīnas griezumā (bērnu ginekoloģe Lāsma Līdaka);*
 - *Risinājuma tabula: Darbs ar apkārtējiem/tuviniekiem/sabiedrību - aktivitātes, pasākumi.*

Diskusiju dalībnieki:

Bērnu slimnīcas fonds	Latvijas Vecmāšu asociācija
Asoc.prof. Anda Ķīvīte Urtāne (Rīgas Stradiņa universitāte), kvalitatīvā pētījuma autore	Latvijas Dūlu apvienība
Veselības ministrija	PEP mammu apvienība
Izglītības ministrija	Rīgas Domes Labklājības departaments
Labklājības ministrija	Krīzes centrs "Patvēruma māja"
Finanšu ministrija	Krīzes centrs "Burtnieks"
Valsts izglītība satura centrs	Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centrs
Nacionālais Veselības dienests	Rīgas dome, struktūrvienība " Krīzes centrs"
Lāsma Līdaka, BKUS ginekoloģe	Rīgas dome, Struktūrvienības "Ziemeļi"

Krīzes centrs "Marta"
Centrs "Dardedze"
Latvijas Pašvaldību savienība
Elīna Bataraga, audžumamma
Biedrība "Papardes zieds"
Dzemdību nama fonds

Ginta Bula, mentore nepilngadīgām
grūtniecēm
Biedrība ģimenes atbalstam "Tēvi"
Slimību profilakses un kontroles centrs
Jelgavas novada bāriņtiesa
Jelgavas novada sociālais dienests
Ventspils Sociālais dienests

Kopīga darba rezultātā, balstoties gan uz citu valstu pieredzi un labo praksi, gan uz pētījuma rezultātiem, ir izveidots Rīcības plāns 2022. – 2025.gadam, lai sniegtu atbalstu grūtniecēm/māmiņām, kuras nav sasniegušas 18 gadu vecumu.

Rīcības plāns 2022. – 2025.gadam.

Nepieciešamo palīdzības pasākumu sievietēm, kurām ir grūtniecības (un dzemdību) pieredze līdz pilngadības sasniegšanai Latvijā, bloki

Rīcības plāna attīstības jomas:

1. Preventīvais darbs: pirms grūtniecības iestāšanās
2. Sistemātiskie risinājumi
3. Darbs ar sievietēm - nepilngadīgām grūtniecēm/māmiņām
4. Darbs ar apkārtējiem
5. Darbs ar profesionāļiem
6. Praktiskā palīdzība / praktiskie risinājumi.

Sabiedrības integrācijas fonda projekts ” Latvijas valsts budžeta finansētās programmas “NVO fonds” projektu “Mazaizsargātas sabiedrības grupas interešu aizstāvība, veidojot valsts atbalsta sistēmu: Rīcības plāns 2022. – 2025. gadam nepilngadīgo grūtnieču atbalstam Latvijā” tiek finansēts no Kultūras ministrijas piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem.

Kultūras ministrija

Sabiedrības integrācijas
fonds

Attīstības joma	Problemātika	Attīstības perspektīvas	Atbildības
<p>1. Preventīvais darbs: pirms grūtniecības iestāšanās</p>	<p>Lai arī skolās pieskaras jautājumam par reproduktīvo veselību, tomēr gan nozares speciālisti, gan arī pētījuma rezultāti norāda uz to, ka jauniešiem trūkst zināšanu par reproduktīvo veselību un par grūtniecības iestāšanos.</p> <p>Kā arī nepieejama kontracepcija, zema sava riska apzināšanās, augšana disfunkcionālās ģimenēs, uzmanības trūkums – tie ir faktori, kas palielina iespējamību, ka jaunietai var iestāties grūtniecība līdz pilngadības sasniegšanai.</p>	<p>1.1. Veselības mācība - Sadarbībā ar nozares speciālistiem, veidot sistemātiskus, regulārus izglītojošus pasākumus izglītības iestādēs.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skolēnu zināšanu un prasmju izvērtēšana par dažādiem veselības jautājumiem. - Nodrošināt VM un biedrības "Papardes zieds" vienoto izglītības programmu diviem vecumposmiem (5.-7.klašu un 8.-12.klašu skolēniem) par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem. <p><i>Veiksmīgai programmas ieviešanai tika nodrošinātas divu dienu bezmaksas mācības vairāk kā 100 pašvaldību deleģētiem pārstāvjiem. Ir nepieciešama pašvaldību iesaiste, lai programma tiktu ieviesta būtu pieejama katras pašvaldības administratīvās teritorijas jauniešiem.</i></p> <p>1.2. Preventīvā izglītošana -sadarbībā ar nozares speciālistiem paplašināt izglītošanas tematu par ķermeni, pievēršot arī uzmanību saskarsmes prasmēm, spējai pateikt, kā arī uz klausīt otra "nē", jautājumos, kad tas skar bērna ķermeni.</p>	<p>VISC/VM/Pašvaldības</p>

	<p>1.3. Informatīvie materiāli par seksuālo un reproduktīvo veselību (t.sk: grūtniecības atpazīšanu) – sadarbībā ar nozares speciālistiem - Esošo materiālu regulāra pārskatīšana un atjaunošana, aktualizēšana un atgādināšana par to pieejamību.</p>	
	<p>1.4. Bezmaksas kontracepcijas pieejamība jauniešiem (prezervatīvi), īpaši pievēršot uzmanību tam, ka jauniešiem pieejamības vieta dos drošības sajūtu un neradīs neērtības sajūtu, lai kontracepciju paņemtu (piemēram: izplatīšana caur jauniešu centriem pašvaldībā, NVO, Open centriem)</p>	VM/Pašvaldības
	<p>1.5. Ilgstošas iedarbības (dzemdes spirāle, implants) bezmaksas kontracepcijas pieejamība jauniešiem līdz pilngadības sasniegšanai.</p>	VM
	<p>1.6. Bezmaksas aborta veikšanas iespēja, meitenēm līdz 18 gadu vecumam, piešķirot ķirurģiskajam un medicīniskajam abortam NVD manipulācijas kodu. <i>Strādājot pie perspektīvas, svarīgi ir iepļānot emocionālu un psiholoģisku atbalstu sievietei pēc aborta veikšanas.</i></p>	VM
	<p>1.7. Papildināt audžu ģimeņu, adoptētāju un aizbildņu apmācību, iekļaujot plašāku informāciju par seksualitātes tēmu, īpašu uzmanību pievēršot bērniem ar garīga rakstura traucējumiem</p>	LM
	<p>1.8. Darbam ar jauniešiem (puišiem), būtu nepieciešams organizēt urologu/medicīnas māsu (vīriešu) apmācības.</p>	

2. Sistemātiskie (sistēmas) risinājumi (algoritmi/ceļa karte)	<p>Trūkst algoritma, kas tiek darīts, ja nepilngadīgai meitenei iestājas grūtniecība, un meitene ir (a) ģimenē, (b) ārpusģimenes aprūpē; kādi soļi tiek veikti, kas un kā tiek nodrošināts - nav gadījuma vadības (case management)</p> <p>Nav pilnvērtīga, stabila pakalpojumu tīkla visā grūtniecības un pēcdzemdību perioda garumā; sevišķi, ja nepilngadīgā grūtniece nav ārpusģimenes aprūpē, sevišķi pēcdzemdību periodā</p> <p>Ārpusģimenes aprūpes iestāžu trūkums</p> <p>Juridiskie sarežģījumi: meitene nevar būt sava bērna aizbildnis (viegli atdalīt), meitene nevar saņemt valsts finansiālo palīdzību par savu bērnu, juridiskas problēmas, ja bērna tēvs ir pilngadīgs, procesuālo darbību ilgums utt)</p>	<p>2.1. Algoritms gadījumu vadībai dažādu aprūpes formu situācijās, ja grūtniecība iestājas līdz pilngadībai. Šādu algoritmu izstrādāt arī audžu ģimenēm. Starpinstitucionālās sadarbības veicināšana. <i>Algoritma izstrādei rekomendējams priekšlikumu dalīt konkrētos pasākumos. Piemēram: kā identificēt grūtnieces, kuras nav sasniegušas pilngadību, kā organizēt informācijas apmaiņu starp institūcijām, kādi tehniskie e-risinājumi nepieciešami utt.</i></p>	<p>LM, VM, IZM/Pašvaldības</p>
		<p>2.2. Organizēt specializētas audžu ģimenes nepilngadīgo grūtnieču uzņemšanai</p>	<p>LM</p>
		<p>2.3. Psiholoģiskās palīdzības pieejamības nodrošināšana (grūtniecības laikā, pēcdzemdību periodā)</p>	<p>VM/LM</p>
		<p>2.4. Atbalsta persona – īpaši gadījumos, kad grūtniece/jaunā māmiņa nav ārpusģimenes aprūpē</p>	<p>Pašvaldības/Sociālais dienests</p>
		<p>2.5. Gadījuma vadītājs (case management). Gadījuma vadītājs pēc iespējas tuvāk jauniešiem – skola (psihologs, sociālais pedagogs), medicīnas iestāde, kurš nodrošinātu sākotnējo atbalstu un nodrošinātu starpprofesionālo sadarbību konkrētā gadījumā, vai arī sociālais darbinieks ar speciālizāciju konkrētajā jomā.</p>	<p>VM/IZM/Pašvaldības</p>
		<p>2.6. Ģimenes ārsta iesaistes veicināšana (piem., kvalitātes kritēriji, papildu prasības)</p>	<p>VM</p>
		<p>2.7. Specializētu ginekoloģisko pakalpojumu pieejamības paplašināšana (piem., izmeklējumi, kontracepcija u.c.)</p>	<p>VM</p>

		2.8. Vecmāšu lomas paplašināšana pēcdzemdību aprūpē (kompetences paplašināšana, resursu izmantošana)	
		2.9. Sociālo darbinieku apmācība nepilngadīgu grūtniecību gadījumos	LM/Pašvaldības
		2.10. Brīvprātīgo mentoru apmācība un piesaiste	LM/Pašvaldības
		2.11. Veidot krīzes grūtniecības centrus, kuros pieejama plaša spektra palīdzība – juridiska, medicīniska, psiholoģiska u.c.	LM/Pašvaldības
		2.12. Ārpusģimenes atbalsta centru pakalpojumu paplašināšana (iekļaujot pakalpojumu: atbalsts jauniešiem, kurām ir grūtniecības/dzemdību pieredze līdz pilngadības sasniegšanai)	LM/Pašvaldības
		2.13. Juridisko jautājumu pārskatīšana, piemērošana grupai (piemērojot mērķa grupas interešu aizstāvībai)	TM
3. Darbs ar sievietēm - nepilngadīgām grūtniecēm/ māmiņām	Grūtniecības uzraudzība meitenēm šķiet sarežģīta, trūkst sociālo prasmju vadīt šo procesu; Izpratnes trūkums par grūtniecības norisi, pašaprūpi; Izpratnes trūkums par bērna aprūpi; Psihiska rakstura traucējumi, kas apgrūtina pakalpojuma saņemšanu, pašaprūpi, līdzestību.	3.1. Apmācība/Informatīvi materiāli par grūtniecību, gatavošanos dzemdībām, bērna aprūpi, uzturu, pievēršot arī uzmanību traumatiska jautājumiem <i>VM ir izstrādājusi "Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2021. – 2027.gadam", kuru ietvaros tiek plānots īstenot dažādas veselīgu dzīvesveidu veicinošas aktivitātes un pasākumus, saistībā ar galveno veselību ietekmējošo riska faktoru mazināšanu, tostarp seksuālās un reproduktīvās veselības veicināšanas jomā.</i>	VM/LM/Pašvaldības/ESF finansējums/ Kampanjas

		3.2. Apmācība/Informatīvi materiāli par budžeta plānošanu, jaunās ikdienas dzīves veidošanu.	LM/Pašvaldības
		3.3. Apmācība/Informatīvi materiāli par attiecību veidošanu, tostarp ar bērna tēvu. Esošo pakalpojumu aktualizēšana, izvērtēšana, vai ir piemēroti mērķa grupai. <i>Viens no resursiem, ko var aktīvi izmantot ir: VM īstenotu bezmaksas izglītojošu un praktisku nodarbību cikls tiešsaistē. Piecu nodarbību ciklā ir iekļautas tādas tēmas kā: Grūtniecības ietekme uz sievieti, partneri un citiem ģimenes locekļiem; pēcdzemdību emocionālās krīzes un izaicinājumi; Tēva loma pēcdzemdību periodā; Izaicinājumi jauniešiem vecākiem: kā pārvarēt stresu, emocionālu izsīkumu, saistībā ar mazuļa ienākšanu ģimenē; Veselīgu attiecību veidošana ģimenē, konfliktu risināšanas pamatprincipi; Ieteikumi bērnu attīstībai un psihoemocionālā audzināšana vecumā no 1 līdz 3 gadiem.</i>	LM/VM/Pašvaldības
		3.4. Psiholoģiskais atbalsts: konsultācijas un informatīvi materiāli (situācijas pieņemšana, piesaistes bērnam jautājumi, pēcdzemdību trauksme utt.)	VM/LM/Pašvaldības
		3.5. Stiprināt darbu ar jauniešiem ar mentāla rakstura traucējumiem. <i>Izmantojamais resurss: Veselības ministrijas, sadarbībā ar biedrību "Papardes zieds" valsts apmaksātas izglītojošas nodarbības par pubertātes ierosinātām pārmaiņām, savstarpējām drošām un cieņpilnām attiecībām, robežām, ģimenes modeļiem un tās plānošanas metodēm. Nodarbību mērķis – stiprināt jauniešu ar garīgā rakstura traucējumiem</i>	VM/LM/Pašvaldības

		<i>izpratni par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem.</i>	
		3.6. Jauno māmiņu kopienas veidošana (atbalsta grupas)	NVO/LM/Pašvaldības
		3.7. Informatīvais atbalsts par pieejamajiem pakalpojumiem	LM/VM
4. Darbs ar apkārtējiem/ tuviniekiem/ sabiedrību	Ja meitenes bioloģiskā ģimene ir vērtējama kā atbalsts/ resurss – ir svarīgi to stiprināt. Tāpat ir svarīgi sadarbībā iesaistīt bērna tēvu. Sabiedrības līmenī – ir svarīgi veicināt sabiedrības empātiju un emocionālu atbalstu.	4.1. Darbs ar meitenes bioloģisko ģimeni: psiholoģisks atbalsts resursu stiprināšanai	Pašvaldības /VM
		4.2. Darbs ar bērna tēvu - vērsts uz tēva iesaisti bērna audzināšanā neatkarīgi no attiecību saglabāšanas	Pašvaldības/NVO (Biedrība "Tēviem")
		4.2.1. <i>Veidot atbalsta grupas tēviem</i> <i>Brīvprātīgo mentoru apmācība un piesaiste</i>	
		4.2.2. <i>Atbalsts prasmju apgūšanā – vecāka prasmes, piesaistes veidošana, aprūpe par mazuli</i>	LM/Pašvaldības
		4.2.3. <i>Atbalsts attiecību veidošanā ar bērna māti, saskarsmes ar bērnu nodrošināšana (mentora atbalsts, mediatora piesaiste)</i>	LM/Pašvaldības
		4.2.5. <i>Sociāls un praktisks atbalsts, arī atbalsts izglītības iegūšanā</i>	LM/Pašvaldības/IZM
		4.4. Darbs ar sabiedrības izglītošanu. Aizspriedumu mazināšana – Informatīvas kampaņas	LM/NVO

5. Darbs ar profesionāļiem	Profesionāļi mēdz būt nosodoši un aizspriedumaini, kā arī nav zināšanu, kā strādāt ar šādiem gadījumiem. Tāpat arī vajadzētu stiprināt gan izglītības darbinieku zināšanas un arī nodrošināt atbalsta personu zināšanas	5.1. Pedagogu sistemātiska izglītošana par seksuālās un reprodūktīvās veselības jautājumiem. <i>“Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2021.–2027.gadam” ietvaros tiek plānots īstenot dažādas veselīgu dzīvesveidu veicinošas aktivitātes un pasākumus saistībā ar galveno veselību ietekmējošo riska faktoru mazināšanu, tostarp seksuālās un reprodūktīvās veselības veicināšanas jomā, turpināt veikt pirmsskolas, bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju, vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu pedagogu apmācību par veselības izglītības jautājumiem, lai pilnveidotu pedagogu profesionālo kompetenci un nodrošinātu pēctecīgu veselības jautājumu apguvi.</i>	VM
		5.2. Sociālo darbinieku, mediķu, bāriņtiesu u.c. darbinieku izglītošana, kā nenosodīt un atbilstoši, efektīvi strādāt ar nepilngadīgām grūtniecēm, jaunām māmiņām	LM/VM
		5.3. Audžuģimeņu apmācības stiprināšana par seksuālās un reprodūktīvās veselības jautājumiem	LM/VM
6. Praktiskā palīdzība / praktiskie risinājumi	Bieži vien jaunās meitenes neturpina izglītību, jo nespēj to apvienot ar bērna pieskatīšanu Tāpat arī (īpaši ja jaunā māmiņa nav ārpusģimenes aprūpē) – ir nepieciešams finansiāls/neplānots atbalsts	6.1. Veidot bērna pieskatīšanas pakalpojumus, tādā veidā stiprinot jauno māmiņu iespējas izglītoties, uzsākt darba gaitas (piemēram: SOS aukles, aukļu dienests)	LM/Pašvaldības
		6.2. Padarīt tālmācības izglītību pieejamāku jaunajām māmiņām (nodrošināt bezmaksas tālmācības iespējas, veidot sadarbību ar tālmācības skolām) <i>Pēc IZM sniegtās informācijas, 17 pašvaldību izglītības iestādes īsteno tālmācības izglītības programmas, kuras ir pieejamas bez maksas.</i>	Pašvaldības

		6.3. Bezmaksas "pūriņš" bērnam līdz 1 gada vecumam - finansiāla un materiāla palīdzība	Pašvaldības
		6.4. Apmaksāts taksometrs uz/no veselības aprūpes iestādēm (ceļa izdevumu segšana)	Pašvaldības
		6.5. Atlaides / bezmaksas dzemdību ģimenes palāta (lai meitene varētu palikt ar mammu/atbalsta personu)	VM
		6.6. Dzīvesvietas jautājuma risināšana	Pašvaldības